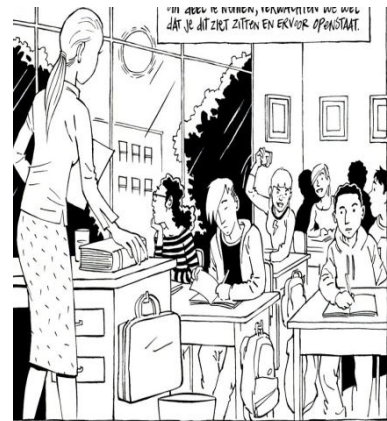

Herstelcirkels in de klas

Katrien was boos op haar leerkracht wiskunde, mevrouw Peeters. Een onaangekondigde toets lokte veel protest uit bij de leerlingen. Het werd Katrien te veel en ze riep 'kutwijf'. Mevrouw Peeters stapte hierop de klas uit en deed de deur op slot. De leerlingen riepen, nog bozer dan voorheen, dat dit echt niet kon.

Soms loopt het mis op school. In feite is dit niet verwonderlijk. Er komen honderden leerlingen elke dag samen op relatief kleine ruimtes. Er wordt van hen verwacht dat zij in staat zijn om ordelijk en rustig met elkaar te communiceren. Jongeren kunnen dit niet altijd, zij moeten nog een hele sociale en emotionele ontwikkeling doormaken, die inherent deel uitmaakt van hun persoonlijke groei. Als zij dan ook nog weinig ondersteuning van thuis uit hebben meegekregen, wordt het helemaal moeilijk. Vanuit hun kwetsbaarheid reageren ze vaak geprikkeld op moeilijke of spannende situaties.

Nochtans wordt er van jongeren wel verwacht dat ze zich sociaal en emotioneel perfect gedragen. Als het gaat over een vak zoals wiskunde of Frans, verdragen we dat jongeren fouten maken en weten we dat ze hier uit kunnen leren. We bieden zelfs bijkomende lessen aan indien nodig. Maar als het gaat over hun sociaal gedrag, gaan we er van uit dat ze dit al kunnen (Hopkins, 2011). In weinig schoolse richtingen wordt een vak als 'sociale vaardigheden' of 'communicatie' gegeven. Nochtans moeten ze ook deze vaardigheden leren!

Het is van onschatbaar belang dat jongeren zich leren verplaatsen in de leefwereld van een ander: we noemen dit 'mentaliseren' of empathie. Als ik me kan voorstellen hoe iets is voor de ander, kan ik met de behoeften van die ander rekening houden. Het trainen van het empathisch vermogen van de jongere lijkt dus een belangrijke hefboom voor een goede sociale en emotionele ontwikkeling: zo leert men luisteren naar de ander, gedachten formuleren, invoelen, rekening houden en respect opbrengen.

Ook leerkrachten verliezen soms hun capaciteit tot empathie. Eens men doordrongen is van kwaadheid, frustratie, angst of ontgoocheling, blijkt men nog moeilijk in staat om rustig en helder na te denken. Vaak reageert men dan impulsief, extreem of emotioneel op het gedrag van de jongeren. Dan neemt een oorspronkelijk klein probleem snel grote proporties aan en is escalatie in de communicatie het gevolg.

Straffen of herstellen?

Vooreerst is het belangrijk na te gaan wat het schoolreglement hierover zegt. Zo'n reglement is vaak gewikt en gewogen en drukt de filosofie van de school uit in hun omgang met probleemgedrag. Als er een sanctie omschreven wordt in het schoolreglement, dan moet dit gevolgd worden. Een herstelgerichte interventie kan echter perfect parallel lopen aan een sanctionerende interventie. In sommige scholen is dit expliciet opgenomen in het reglement. Naast de 'straf' die volgt op de gebeurtenis (want opgelegd door het reglement) wordt een herstelgericht proces aangeboden. Als men dat zorgzaam en respectvol aanreikt, blijkt tot 90% van de slachtoffers bereid tot overleg met de daders (Walgrave en Vettenburg, 2006). Op die manier kan men op twee sporen vanuit de school reageren op moeilijk gedrag: normstellend én verbindend.

Katrien en mevrouw Peeters werden beiden apart bij de directrice geroepen. De directrice tilde er zwaar aan dat de leerkracht haar leerlingen voor een tijd had opgesloten in de klas. Zo'n ernstig incident was bij de leerkracht echter nooit voorheen gebeurd. De directrice stelde haar voor om deel te nemen aan een herstelgerichte bijeenkomst. Ook Katrien werd op het matje geroepen. Op 'schelden' staat strafstudie. De directrice legt Katrien uit dat het reglement moet gevolgd worden. Maar ook Katrien wordt daarnaast uitgenodigd om deel te nemen aan herstel.

Hoe kan je herstellen?

In Mechelen kunnen scholen en CLB's beroep doen op PrOS (Problemen Op School), een samenwerkingsverband tussen de stad Mechelen, het CGG De Pont en alle onderwijspartners in Mechelen. PrOS biedt verschillende begeleidingsmogelijkheden aan bij jongeren en scholen die geconfronteerd worden met probleemgedrag. De herstelgerichte filosofie zit vervat in heel de werking, maar komt expliciet tot uiting in HERGO. CLB's melden, in overleg met de school, een jongere aan voor een begeleiding, waarna een keuze in begeleidingsvorm gemaakt wordt.

Een herstelinterventie kan op verschillende manieren georganiseerd worden. Afhankelijk van de ernst van de gebeurtenis of de verschillende betrokken partijen, kan gekozen worden voor een HERGO (HERstel Gericht groepsOverleg), een herstelcirkel met de hele groep of een herstelgerichte interventie tussen een klein aantal betrokkenen. Steeds komen dezelfde vijf vragen terug, eerst in de voorbereidende gesprekken, nadien in de herstelgerichte interventie:

- Wat is er gebeurd?
- Wat dacht/voelde je toen?
- Wat denk/voel je daar nu bij?
- Wie is geraakt door de gebeurtenis?
- Wat moet er gebeuren om dit te herstellen?

De eerste drie bevragen hoe elke deelnemer van de herstelinterventie de gebeurtenissen ervaart. Het is belangrijk dat men openstaat om persoonlijke ervaringen te delen. Met de derde vraag komt men te weten in welke mate een deelnemer in staat is om te reflecteren over het gebeurde en verschillende visies te kunnen zien (cfr mentalisatie). De twee laatste vragen gaan over de schade:

eerst bepaalt men wie er geraakt is, daarna worden herstelvoorstellen geformuleerd en afspraken gemaakt om herval te voorkomen.

Als men een cirkel voorbereidt, is het belangrijk alle betrokkenen een plek te geven. Sommige mensen hebben voor het goede verloop van een cirkel meer impact dan men vooraf kan weten. Soms komen verhalen naar voor die eerst niet van belang lijken, maar achteraf toch een groot deel van het gesprek bepalen.

Aangezien heel de klas betrokken was bij de gebeurtenissen, besloot men tot het voeren van een herstelcirkel met de hele klas, mevrouw Peeters, de klastitularis meneer Pierloot en de leerlingenbegeleidster. Iedereen werd vooraf individueel gesproken. Uit de gesprekken met de leerlingen kwam duidelijk naar voor dat zij erg geschrokken waren van het incident met mevrouw Peeters. Het viel echter op dat zij het ook erg moeilijk hebben met meneer Pierloot, hun klastitularis. Hij zou zich naar hun zeggen vaak op een neerbuigende manier uitlaten en dat frustreert de leerlingen danig. Zij hebben dit echter nog nooit met hem besproken. De leerkrachten geven in de gesprekken aan dat het moeilijk werken is met de klas: de leerlingen zijn vaak erg rumoerig en moeilijk rustig te krijgen. Mevrouw Peeters vertelt zich te schamen over haar reactie de klas op slot te doen. Meneer Pierloot heeft zelf het gevoel een goed contact te hebben met de leerlingen van de klas.

De herstelgerichte bijeenkomst

De moderator die de herstelcirkel begeleidt, heeft vooraf de plaatsen van alle deelnemers bepaald. Zo probeert hij een evenwichtige cirkel te maken, waarin geen 'groepjes' naast elkaar zitten, maar individuen, die allen op niveau van gelijkwaardigheid met elkaar praten. Een herstelproces is een eerlijk proces, waarin mensen proberen uit te drukken wat zij denken en ervaren rond een bepaalde situatie. Elke deelnemer wordt ook gevraagd te kijken naar het eigen aandeel in het gebeuren.

De cirkel start met een verwelkoming van alle deelnemers en een korte voorstelling van de basisregels van de herstelcirkel. Daarna wordt gestart met de eerste vraag: 'Wat is er gebeurd?' De cirkel start vanaf diegene die het eerst het woord vraagt en loopt dan verder tot de cirkel rond is. Het is erg belangrijk om deelnemers te vragen zo concreet en eerlijk als mogelijk te spreken. Op die manier wordt het duidelijk over wie en welke situatie het gaat. Alleen zo voelen deelnemers zich aangesproken en kunnen ze verantwoordelijkheid nemen, reageren en herstellen.

Ken vroeg als eerste het woord en gaf aan dat er vaak spanning was in de klas. Op de vraag of hij dat concreter kon maken, wilde hij voorlopig niet ingaan. Meneer Pierloot kwam daarna aan de beurt en vertelde dat hij zich goed voelde bij de leerlingen en dat hij het een goede groep vond. Fatma wilde ingaan op wat meneer Pierloot had gezegd, maar barstte in snikken uit en verliet de klas. De moderator vroeg of iemand naar haar toe wilde gaan met de uitnodiging om daarna weer in de cirkel te komen. Na enkele leerlingen gehoord te hebben, kwam Fatma met haar vriendin terug in de klas en vertelde eerst voorzichtig en daarna uitvoerig hoe zij zich voelde bij meneer Pierloot. Zij vond dat hij racistische opmerkingen maakte door zijn uitspraken over haar hoofddoek. Ken herkende de reacties van de medeleerlingen en gaf aan dat hij ook geschrokken was van een opmerking op zijn kledij van meneer Pierloot. Meneer Pierloot was zich dan weer niet bewust van de als racistisch

aanvoelende opmerkingen. Hij gaf aan dat dat op geen enkele manier zo bedoeld was, maar wilde wel rekening houden met de opmerkingen van de leerlingen.

Toen de cirkel bij Katrien belandde, sprak zij over haar boosheid na het incident met de gesloten deur. Mevrouw Peeters sprak daarna over de machteloosheid en angst die zij vaak voelde in deze klas. Als ze vertelt hoe ze soms vrijdag huilend in haar wagen naar huis rijdt, wordt het erg stil in de cirkel. Fatma geeft aan dat ze enorm schrikt van deze reactie van mevrouw Peeters en dat ze zich nooit had voorgesteld hoe zij zich bij de gebeurtenissen zou voelen.

Nieuwe afspraken

Na de eerste ronden waar over de gebeurtenissen gesproken wordt, verschuift het cirkelgesprek naar de schade die deelnemers ervaren. 'Zijn er mensen die nu al iets willen goedmaken?' is een vraag die positief beantwoord wordt. Sommigen drukken hun spijt uit over wat er gebeurd is in de klas en verontschuldigen zich daarvoor. Afspraken worden gemaakt om te herstellen of toekomstige schade te vermijden. Tijdens deze cirkels worden allerlei mogelijke voorstellen bekeken en afgetoetst bij alle deelnemers. We komen tot een herstelplan waarin alle afspraken opgenomen worden en dat getekend wordt door iedereen. Het is van belang dat deze afspraken goed opgevolgd worden. Er wordt in overeenstemming een persoon aangeduid die er op toekijkt dat de gemaakte afspraken worden nagekomen en die indien nodig nieuwe moeilijkheden kan opvangen. Opvolging is cruciaal. Tijdens een herstelcirkel komen immers vele goede intenties naar voor, maar die volhouden is niet altijd makkelijk. We merken vaak op dat het positieve lange termijn effect van een herstelcirkel staat of valt met het actieve engagement van de opvolger om terug te komen op de gemaakte afspraken.

De klasgroep kwam tot zeven afspraken die in het herstelplan werden opgenomen. De leerlingen spraken onder andere af om rustiger te zijn en minder storend gedrag te stellen tijdens de lessen van mevrouw Peeters zodat zij zich niet zo machteloos zou voelen. Twee leerlingen zouden dit in de gaten houden. Mijnheer Pierloot gaf aan zich minder kwetsend uit te laten over uiterlijke culturele kenmerken en hier respectvol mee om te gaan. De afspraken werden in het herstelplan opgenomen en onmiddellijk ondertekend door alle deelnemers. De leerlingenbegeleidster zou de dag erna een kopie maken voor alle deelnemers. De directie van de school schreef een brief naar de ouders van de betrokken leerlingen om hen in te lichten over de herstelcirkel die gehouden werd en dat afspraken gemaakt werden.

Na de herstelcirkel wordt aan alle deelnemers nog een drankje aangeboden. Dit is een belangrijk ontspannend moment. Zo'n cirkel duurt al snel twee uur en is erg inspannend voor alle deelnemers. Terwijl men een glas drinkt, wordt nog wat nagekaart, sommige betrokkenen gaan nog wat verder in op wat gezegd werd en de moderatoren hebben de kans om het herstelplan op te stellen.

De herstelgerichte school

Een herstelcirkel is een inspannende en emotionele gebeurtenis. Vaak is het de eerste keer dat leerlingen en leerkrachten op deze manier in een cirkel bij elkaar zitten. Hoe opener en eerlijker het gesprek verloopt, hoe krachtiger het effect van de cirkel. Het is erg belangrijk dat zo'n herstelcirkel geen geïsoleerde activiteit is van een klas in een school. Wil een school op een positieve manier aan de slag gaan met herstel, dan doet zij dat best op alle niveaus: herstellend bij normovertreding, maar ook preventief in de vorm van een proactieve cirkel. Preventief met vaste klasgroepen, maar ook herstellend op de speelplaats bij allerlei mogelijke incidenten. Op het niveau van de relatie tussen leerlingen onderling, leerlingen-leerkrachten, maar ook tussen directie, leerlingenbegeleiding en leerkrachten. Herstelgericht werken impliceert immers een herstelgerichte houding, waarin respect, dialoog en vastberadenheid vaste kenmerken zijn. Een herstelcirkel met een klas gebeurt dus best in een school die vertrouwd is met het herstelgericht werken.

Tom van Waterschoot

Literatuur

Walgrave, L. & Vettenburg, N. (red.). (2006). Herstelgericht groepsoverleg. Nieuwe wegen in de aanpak van jeugd delinquentie en tuchtproblemen. Leuven, Lannoo.

Hopkins, B. (2011). The Restorative Classroom. Using Restorative Approaches to Foster Effective Learning. London, Optimus Professional Publishing.

Meer weten?

PrOS:

Tom van Waterschoot
Zorgcoördinator PrOS
CGG De Pont
Hanswijkstraat 48
2800 Mechelen
M 0485/43.34.64
E tom.vanwaterschoot@cggdepont.be
W www.prosgoedgedacht.be

Platform herstel:

www.herstelgerichtwerkenopschool.be

